

कारणैः यंत्रनिपीडनादिभिः तां सिद्धिं तैलादिप्राप्तिं कर्मणामिति पाठे सिद्धिफलं तां तैलप्राप्तिं ॥ २८ ॥ कुशलेनेति विशेषात् फलभेदात् ऐहिककर्मणोपि प्राबल्यमस्तीत्यर्थः ॥ २९ ॥ विधिप्रतिषेधशास्त्रवै
यर्थान्यथानुपपत्त्यापि पुरुषकारस्य श्रेष्ठ्यमाह इष्टेति द्वाभ्यां इष्ट्यागादि आपूर्ततद्वागारामादि ॥ ३० ॥ ३१ ॥ सर्वमिति हठादयः अकस्मादिहयः कश्चिदित्यादि श्लोकत्रयेण व्याख्याताः स्वभावस्यापि
हठे एवांतर्भावः हठेनैके चार्वाकाः दैवेनैके कौलिकाः प्रयत्नजं प्राकृताः ॥ ३२ ॥ एतैरेव नार्थसिद्धिरिति वैदिका इत्याह न चेति अदृश्यं धर्माधर्मरूपं प्राक्कर्मतदेव दिष्टहठादिकं सर्वमित्यर्थः ॥ ३३ ॥ अत्र पूर्वपक्षः दृ
श्यते हीति स्वभावतः यत्नतः ॥ ३४ ॥ चतुर्थप्राक्कर्मकुशला इत्युपहासः इति प्रतिजानंतीत्यध्याहृत्य योज्यं ॥ ३५ ॥ सिद्धांतमाह तथेति ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ त्रिद्वारामिति हठादित्रयं द्वारमेव अर्थसिद्धेर्मुख्यं का

ततः प्रवर्तते पश्चात्कारणैस्तस्य सिद्धये ॥ तां सिद्धिमुपजीवंतिकर्मजामिह जंतवः ॥ २८ ॥ कुशलेन कृतं कर्म कर्त्रा साधुस्वनुष्ठितं ॥ इदं त्वकुशलेनेति विशेषादुप
लभ्यते ॥ २९ ॥ इष्टापूर्तफलं न स्यान्न शिष्यो न गुरुर्भवेत् ॥ पुरुषः कर्मसाध्येषु स्याच्चेदयमकारणं ॥ ३० ॥ कर्तृत्वादेव पुरुषः कर्मसिद्धौ प्रशस्यते ॥ असिद्धौ नि
घते चापि कर्मनाशाल्क्यं त्विह ॥ ३१ ॥ सर्वमेव हठेनैके दैवेनैके वदंत्युत ॥ पुंसः प्रयत्नजं केचिन्नैधमेतन्निरुच्यते ॥ ३२ ॥ न चैवैतावता कार्यमन्यत इति चापरे ॥
अस्ति सर्वमदृश्यं तु दिष्टं चैव तथा हठः ॥ ३३ ॥ दृश्यते हि हठाच्चैव दिष्टाच्चार्थस्य संततिः ॥ किंचिद्देवाद्दृष्टा किंचिद्विदेव स्वभावतः ॥ ३४ ॥ पुरुषः फलमाप्नो
ति चतुर्थनात्र कारणं ॥ कुशलाः प्रतिजानंतिये वै तत्त्वविदो जनाः ॥ ३५ ॥ तथैव धाता भूतानामिष्टानिष्टफलप्रदः ॥ यदि न स्यान्न भूतानां रूपणो नाम कश्चन ॥
॥ ३६ ॥ यं यमर्थमभिप्रेप्सुः कुरुते कर्म पुरुषः ॥ तत्तत्फलमेव स्याद्यदि न स्यात्पुनराकृतं ॥ ३७ ॥ त्रिद्वारामर्थसिद्धितु नानुपश्यंतिये नराः ॥ तथैवानर्थसिद्धिचय
थैवात्मा तथैव ते ॥ ३८ ॥ कर्तव्यमेव कर्मेति मनोरेष विनिश्चयः ॥ एकांते न त्यनीहोयं पराभवति पुरुषः ॥ ३९ ॥ कुर्वतो हि भवत्येव प्रायेण ह्युधिष्ठिर ॥ एकांतफ
लसिद्धितु न विंदत्यलसः क्वचित् ॥ ४० ॥ असंभवे त्वस्य हेतुः प्रायश्चित्तं तु लक्षयेत् ॥ कृते कर्मणि राजेंद्र तथानृण्यमवाप्नुते ॥ ४१ ॥ अलक्ष्मीराविशत्येनं शयान
मलसं नरं ॥ निःसंशयं फलं लब्ध्वा दक्षो भूतिमुपाश्रुते ॥ ४२ ॥

रणं कर्मेवेत्यर्थः आत्मा देहः देहवत्तेजसा इत्यर्थः यथा लोका इति पाठे लोकाः लोकायतिकाः ॥ ३८ ॥ कर्तव्यमेवेति यथापामकामस्य सांयहणीष्टो राजसेवा चेति द्वयमनुष्ठेयं तद्वदिह दिष्टपौरुषात्मकं कर्म कर्तव्यं
मेव हठपक्षस्याज्य एवेत्यर्थः एकांतेन अतिशयेन अनीहो निश्चेष्टः हठवादीत्यर्थः ॥ ३९ ॥ भवत्येव फलसिद्धिः अलसः असम्यक्कारी ॥ ४० ॥ असंभवेति अंगवैकल्यात्कर्मफलानुत्पादे तु अस्य फलस्य हे
तुः प्रायश्चित्तं दोषप्रतिसमाधानं लक्षयेत् कर्मतः फलाभावेऽंगवैकल्यं कल्प्यं न तु कर्मवैयर्थ्यमिति भावः कर्मणिसांगे कृते आनृण्यं फलानुत्पादेऽपि निर्दोषत्वं ॥ ४१ ॥ ४२ ॥